

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยแบ่งได้ เป็น 2 ตอน

1. เอกสารและบทความเกี่ยวกับมรณศึกษา

มรณศึกษา คืออะไร

มรณ, มรณ, มรณะ หมายถึง ความตาย (Death)

ศึกษา (Education) หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน การอบรม

(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2505, 2530:265 และ 772) รวมความแล้ว "มรณศึกษา" (Death Education) หมายถึง การเล่าเรียนถึงเรื่องความตาย

สุชาติ โสมประยูร (2529:31) ได้ให้ความหมายของมรณศึกษาว่า หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตาย เพื่อให้คนเราสามารถยอมรับความตายได้อย่างสงบ

มรณศึกษา (Death Education) ได้เริ่มสอนในหลักสูตรวิทยาลัยครูในสหรัฐอเมริกา ราวกลางปี 1960 แต่เปิดสอนเป็นทางการครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยมินเนโซต้า สหรัฐอเมริกา ในปี 1963 เอ็ดดี้และอัลเลด (Eddy and Alled 1983:14-15) การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความตายกันอย่างจริงจังนั้น เริ่มจากการสังเกตทางการแพทย์เกี่ยวกับความตายและการทำงานเพื่อคนที่กำลังจะตาย โดยผู้เชี่ยวชาญงานวิจัยต่างๆ

ในปี 1965 คูเบลอร์-รอส (Kubler-Ross) และนักศึกษาศาสนาศาสตร์จากโรงเรียนสอนศาสนาในชิคาโกจำนวน 5 คน ได้ให้ความสนใจที่ศึกษาวิกฤตการณ์ที่มนุษย์จะต้องเผชิญ และเห็นว่าความตายเป็นวิกฤตการณ์ที่มนุษย์จะต้องเผชิญ นักศึกษากับ คูเบลอร์-รอส จึงได้ร่วมมือกันศึกษาปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นในผู้ป่วยที่รู้ว่าจะต้องตาย หรือผู้ป่วยใกล้ตายจำนวนมากกว่า 200 คน ผลการศึกษาสรุปได้ว่าปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นในผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะใกล้ตายแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอนนี้

1. การปฏิเสธและแยกตัว (Denial) ผู้ป่วยจะตกใจและไม่ยอมรับความตายที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงการปกป้องคุ้มครองความรู้สึกของตนเองไม่ให้สะเทือนใจไปชั่วระยะหนึ่ง

2. โกรธ (Anger) เมื่อระยะแรกของการปฏิเสธได้สิ้นสุดลงเมื่อใด ความรู้สึกโกรธก็ประดังขึ้นมา มีทั้งดุร้าย อิจฉาริษยา และต่อต้านสารพัด โกรธแพทย์ โกรธบุคคลอื่นในครอบครัว แม้แต่โชคชะตาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์โกรธว่าไม่ยุติธรรมต่อตน

3. ตอรอง (Bargaining) เมื่อผู้ป่วยไม่สามารถจะเผชิญกับความจริงที่ตนเองจะต้องตาย ผู้ป่วยพยายามตอรองกับแพทย์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้ตนเองมีชีวิตอยู่ได้อีกสักระยะหนึ่ง โดยสัญญาว่าจะประพฤติตนให้ดีที่สุด หรือทำแต่บุญกุศล เพื่อแลกกับโอกาสที่จะรอดชีวิตอยู่ได้อีกระยะหนึ่ง

4. ซึมเศร้า (Depression) เมื่ออาการป่วยไม่ดีขึ้น ผู้ป่วยรู้ว่าจะต้องตายแน่นอน ผู้ป่วยจะเจ็บบขริมลง เริ่มยอมรับความจริงว่าตนเองต้องตายแน่ เกิดความรู้สึกว่าจะต้องสูญเสียตนเอง สูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง มีอาการเศร้าโศก ช่วงนี้ต้องการคนปลอบใจและให้กำลังใจ และต้องการระบายความผิดพลาดต่างๆ ที่ผ่านมา

5. การยอมรับ (Acceptance) ในที่สุดขั้นตอนสุดท้ายผู้ป่วยเริ่มทำใจยอมรับได้ หลังจากได้เห็นว่าการซึมเศร้า เสียใจต่อความตายที่เกิดขึ้นไม่ก่อประโยชน์ ผู้ป่วยที่มีสติดีจะสั่งเสียญาติต้องการอยู่ใกล้ๆ กับคนที่ตนรักมากที่สุด

คูเบลอร์-รอส มีความเห็นว่า แพทย์ พยาบาล และญาติ ควรมีความรู้เกี่ยวกับปฏิกิริยาในผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะใกล้ตาย เพื่อที่จะได้เข้าใจยอมรับในปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นและสามารถให้การช่วยเหลือผู้ป่วยได้เหมาะสม ทำให้ผู้ป่วยได้รับการตอบสนองและมีความสุข เท่าที่จะทำให้เกิดมีได้ในชีวิตขณะนั้น และตายไปอย่างสงบ นอกจากนี้ คูเบลอร์-รอส ยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้สึกของเด็ก ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว ที่ผู้ใหญ่มักจะเลยความรู้สึกต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในเด็กและคิดว่าเด็กยังไม่เข้าใจถึงเรื่องความตายดีพอ คูเบลอร์-รอส จึงเห็นว่าการยอมให้เด็กในบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในขณะที่ความตายอย่างใกล้เข้ามา เด็กได้มีส่วนรับรู้ถึงความกลัว ความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยเตรียมตัวและช่วยให้เด็กมองเห็นการตายว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นประสบการณ์ที่อาจช่วยให้เด็กโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ด้วยอารมณ์

ต่อมาในปี 1972 และ 1974 คูเบลอร์-รอส ได้เขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องความตาย ได้กล่าวถึงความตั้งใจที่จะให้นักการศึกษาเตรียมเด็กในการยอมรับ และเข้าใจในเรื่องความตาย และเชื่อว่า การศึกษาเรื่องความตายและภาวะใกล้ตายสามารถนำเข้าไปในหลักสูตร และมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชาสุขศึกษามาก อ้างถึงใน แคพพิลโลและทรอยเยอร์ (Cappiello and Troyer 1979:397) และเรียกการศึกษา เกี่ยวกับเรื่องความตายนี้ว่า มรณศึกษา (Death Education)

แฮร์ริส (Harris 1978:162-165) ได้กล่าวว่านักศึกษาศึกษาสามารถที่จะเชื่อมโยงเรื่องมรณศึกษาได้ 2 ด้านคือ

1. ด้านการให้ความรู้ในการศึกษา โดยอธิบายในเรื่องการตาย ภาวะใกล้ตาย ผลกระทบทางเศรษฐกิจเมื่อมีการตายเกิดขึ้น การใช้จ่ายในภาวะใกล้ตาย การพูดถึงความตาย ในสังคมที่ถือว่าเป็นสิ่งลึกลับต้องห้ามไม่ควรกล่าวถึง

2. ด้านเกี่ยวกับสุขภาพจิตและคุณค่าชีวิต มุ่งให้ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายของชีวิต มีปรัชญาชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อม ความกลัว ความเศร้าโศกและการสูญเสีย ส่วนในเรื่องคุณค่าของชีวิต แนะนำให้วางแผนสำหรับชีวิตในเรื่องการตาย เช่น การให้นักเรียนได้มีโอกาสเขียนคำจารึก ณ ที่ฝังศพของตนเอง เขียนข่าวมรณกรรมของตนเองลงหนังสือพิมพ์ การให้นักเรียนวางแผนล่วงหน้าจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจ คาดหวังและมีจินตนาการเรื่องความตายด้วยตัวเอง สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้นักเรียนมีโอกาสพิจารณาในเรื่องความตายและเข้าใจในเรื่องความตายดีขึ้น

สำหรับคุณสมบัติของครูมรณศึกษา คราส (Crass 1980:569-570) ได้กล่าวว่าครูมีคุณสมบัติดังนี้

1. ครูควรเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย
2. ครูต้องมีความรู้ในเรื่องความตาย และมรณศึกษา
3. ครูจะต้องสามารถใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่าย โดยเฉพาะเมื่อให้ความรู้แก่เด็ก
4. ครูต้องเข้าใจถึงชีวิตและสามารถเข้าใจในปัญหาและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมได้
5. ครูต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิบัติที่ถูกต้อง กฎหมายและคุณสมบัติของนักมรณศึกษา
6. ครูต้องสามารถสื่อสารกับนักเรียน ครอบครัว และแหล่งบุคลากรในการจัดการเกี่ยวกับความตายและควบคุมความรู้สึกได้
7. ครูควรมีเทคนิคในการให้การปรึกษา และเข้าใจภาวะวิกฤตพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องราวของความตาย
8. ครูต้องพยายามแสวงหาความรู้จากวรรณคดี แหล่งข้อมูล
9. ครูต้องหาความรู้จากแหล่งชุมชน
10. ครูต้องเข้าใจหลักการแก้ปัญหา

11. ครูต้องสามารถและเข้าใจการประเมินผล ความเข้าใจในการเรียนการสอนของนักเรียน
12. ครูควรเป็นคนช่างสังเกต มีลักษณะของนักวิชาการ และมีพื้นความรู้ที่ดีในด้านการวิจัย

ในเรื่องประโยชน์ของการสอนมรดกศึกษา และเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องในการสอนมรดกศึกษาระดับมัธยม วิลกูส (Willgoose 1982:154) ได้กล่าวไว้ว่า

"การสอนมรดกศึกษาจะช่วยสนับสนุนในเรื่องสุขภาพจิตได้ดีที่สุด ถ้าผู้สอนได้ทำให้นักเรียนเกิดทัศนคติ และความสนใจในการเรียนในชั้นเรียนสิ่งที่จะต้องเรียนเกี่ยวกับทางด้านกายภาพ ภูมิศาสตร์ การประกันภัย จิตวิทยา สังคมวิทยา และศาสนา ส่วนกลุ่มคนที่จะเชิญมาบรรยายได้ก็เป็นบุคคลที่อยู่ในลัทธิศาสนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับพิธีกรรมประเพณีในศาสนานั้นๆ ในแง่ทางสังคมชีวภาพ เรื่องการตายยังเกี่ยวพันกับเรื่องการฆ่าแกง การฆ่าตัวตาย และรวมถึงการตายอย่างสงบอีกด้วย"

และในบทความเดียวกันนั้น วิลกูส (Willgoose 1982:155) ก็ได้เสนอตัวอย่างคำถามที่จะนำไปสร้างแบบสอบถาม ให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอบ เพื่อจุดความสนใจในการเรียนของนักเรียน ภาพรวมของคำถามจะประกอบด้วย เรื่องดังต่อไปนี้

1. ข้อห้ามเกี่ยวกับการพูดถึงความตาย
2. ความหมายของการตายทางชีววิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา
3. จุดวิกฤตของมนุษย์
4. ภาพของความตายและภาวะการตาย
5. ความเข้าใจของญาติในภาวะใกล้ตายของผู้ป่วย
6. การเผาศพ การฝังศพ ความเสียใจ ผลกระทบต่อจิตใจ
7. การเข้าใจในเรื่องการฆ่าตัวตายและพฤติกรรมการทำร้ายตัวเอง
8. ความตายอย่างสงบและตายด้วยโรค
9. ชีวิตหลังความตาย

มอลนาร์-สติคเกิล (Molnar-Stickel 1983:22) ได้เสนอบทความกล่าวถึงคุณค่าของวิชาบรรณศึกษา ในระดับประถมศึกษา ซึ่งว่าวิชานี้จะช่วยเตรียมเด็กเพื่อเผชิญหน้ากับความตาย โดยการวัดความวิตกกังวลและความเครียด ซึ่งทำให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับประสบการณ์ในอนาคตและแนะนำว่าการร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองกับครูเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นหน้าที่ของชุมชนด้วยที่จะให้ความรู้ด้านบรรณศึกษา และแนะนำหัวข้อที่จะสอนในหลักสูตร ได้แก่

1. ทศนคติทั่วไป
2. สิ่งที่คาดหวัง หรือสันนิษฐานไว้ก่อน (Assumptions)
3. ความเชื่อโดยทั่วไปเกี่ยวกับความตาย ในเด็กอายุ 3, 5, 6, 8, 9 ปี และอายุมากกว่านี้
4. การพูดคุยหรือการสอนเด็กจะต้องเหมาะสมกับอายุเด็ก
5. การให้หนังสือเด็ก จะช่วยเด็กให้สามารถเผชิญหน้ากับความตายได้ นอกจากนี้ได้เสนอแหล่งสื่อการสอนต่างๆ ไว้ด้วย

ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:40-41) ได้ศึกษาถึงรายละเอียดในเนื้อหาวิชาบรรณศึกษาว่าเกี่ยวกับเนื้อหาทางด้านการแพทย์ กฎหมาย สังคมวิทยา จิตวิทยา ศาสนา วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องความตาย รวมทั้งได้เสนอขอบเขตในการเรียนไว้ดังนี้

- คำจำกัดความ สาเหตุของความตาย
- ความหมายของความตายในสังคมอเมริกัน
- ประเพณีและการปฏิบัติเกี่ยวกับความตาย
- วงจรของชีวิต
- งานพิธีศพ
- ความทุกข์โศก เสียใจ และการไว้ทุกข์
- การเผาศพ
- การลดของอุณหภูมิในร่างกายในภาวะใกล้ตาย (Cryogenics)
- การบริจาคอวัยวะและการเปลี่ยนอวัยวะ
- การฆ่าตัวตายและพฤติกรรมการทำร้ายตนเอง
- ความเสียใจของญาติและเพื่อนฝูง
- แนวคิดทางศาสนาเกี่ยวกับความตาย

- ปัญหาทางกฎหมายและ เศรษฐกิจ เมื่อมีความตาย เกิดขึ้น
- ความตายในบท เพลงและวรรณคดี
- ความ เข้าใจในภาวะการตายของญาติและ เพื่อน
- การ เตรียมตัวสำหรับความตาย
- การตายอย่างสงบ (Euthanasia)

สำหรับแหล่งความรู้ในชุมชน ที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการสอนมรณศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:41) ได้เสนอแนะวิทยากรที่มีอยู่ในชุมชน และหัวข้อที่วิทยากรจะให้ความรู้ได้ คือ

1. ทนายความ อธิบายถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความตาย
2. สัปเหร่อ หรือผู้ควบคุมสุสาน
3. พระหรือนักบวช แสดงความคิดเห็นในแต่ละลัทธิศาสนา
4. เจ้าพนักงานผู้พิจารณาความตายปกติ อธิบายถึงความตาย
5. พนักงานเผาศพ อธิบายถึงการเตรียมงานศพและการให้บริการเผาศพ
6. แพทย์ อธิบายถึงความตายที่เกิดขึ้น บรรยายถึงความตายในครอบครัวและการเปลี่ยนอวัยวะ
7. นักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์ อธิบายถึงปัญหาทางด้านจิตใจ เมื่อมีความตาย ความเสียใจ ความเศร้าโศก การไว้ทุกข์ของญาติและเพื่อนสนิท
8. ผู้แทนจากชมรมฌาปนกิจศพ
9. ผู้แทนจากชมรมการตายอย่างสงบ
10. ผู้แทนจากสถาบันแพทย์หรือโรงเรียนแพทย์ที่รับบริจาคร่างกาย
11. ผู้แทนจากหน่วยงานที่จัดการในเรื่องการรับบริจาคอวัยวะ

ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนมรณศึกษา ยาร์เบอร์ (Yarber 1984:41) ยังได้เสนอแนะตัวอย่างกิจกรรมที่ครูและนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา สามารถที่จะร่วมมือกันในการจัดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องความตายได้เกิดขึ้น ตัวอย่างกิจกรรมที่ยาร์เบอร์ได้ เสนอไว้มีดังนี้

1. การไปศึกษานอกสถานที่ สถานที่ที่จะไปได้แก่ สุสาน ป่าช้า ศาลาพิธิศพ หรือไปเยี่ยมบ้านที่มีงานศพของญาติของนักเรียนหรือเพื่อน

2. บทบาทสมมติ สร้างบทบาทสมมติขึ้นเพื่อเตรียมรับสถานการณ์นั้น เช่น
 - 2.1 บทสนทนาระหว่างแพทย์ กับผู้ป่วยวัยรุ่นที่อยู่ในภาวะใกล้ตายด้วยโรคมะเร็งในเม็ดเลือดขาว
 - 2.2 พ่อกำลังอธิบายเรื่องความตายของแม่ให้ลูกวัย 6 ปี และ 15 ปี ฟัง
 - 2.3 กลุ่มวัยรุ่นกำลังร่วมในงานพิธีศพของบิดาหรือมารดาของเพื่อนร่วมห้องที่ตายลงด้วยโรคที่ไม่มีทางรักษา
3. การวางแผนงานศพของตนเอง กิจกรรมนี้จะให้นักเรียนได้เลือกวางแผนงานศพของตนเองไว้ ไม่ว่าจะ เป็นงานศพที่เกิดขึ้นในไม่ช้านี้ หรือในช่วงวัยกลางคน หรือในช่วงวัยสูงอายุ

เลวิตัน (Leviton อ้างถึงใน สุริย์ จันทรโณลี 2525:40-41) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการสอนมรณศึกษาเกี่ยวกับการเตรียมครูผู้สอน มีดังนี้

1. ต้องเป็นผู้ที่ได้ศึกษาถึง เรื่องธรรมชาติ ข้อเท็จจริงในเรื่องความตาย มีความเข้าใจยอมรับในเรื่องความรู้สึกนึกคิดของคนเกี่ยวกับความตาย ซึ่งมีความคิดแตกต่างกันยอมรับและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของคน ความรู้สึกของคนต่อการเกิด แก่ เจ็บ ตาย
2. รู้จักใช้คำพูด การถ่ายทอดความรู้ แง่คิด การใช้ภาษาให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการพูดถึงคำว่า "ตาย" เป็นเรื่องธรรมชาติของคนเรา
3. ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างรวดเร็ว ซึ่งจะเป็นผลกระทบหรือมีอัตราการเสี่ยงต่อการเสียชีวิตสูง
4. ต้องเป็นผู้ที่แสวงหาความรู้ มีความทันสมัยในความคิด มีเทคนิคการแก้ปัญหาต่างๆ รู้จักใช้แหล่งประโยชน์ เช่น หน่วยงาน สมาคมต่างๆ ที่ทำการศึกษาวิจัยและให้บริการด้านนี้ ตลอดจนแหล่งประโยชน์บุคคลในชุมชนที่จะมาช่วยกันร่วมสอน
5. มีความสามารถในการผสมผสานความคิดในการสอน และในกระบวนการให้คำปรึกษา
6. ในการสอนไม่ใช่มุ่งสอนโดยลำพังคนเดียว แต่จะเป็นการสอน อภิปราย ร่วมมือจากครูที่สอนในสหสาขาวิชา (Interdiscipline) ช่วยกันพิจารณา แก้ปัญหา ร่วมกันทั้งผู้เรียนและผู้สอน เป็นต้น

7. ครูต้องสามารถที่จะประเมินผลเทคนิคการสอน ควรใช้วิธีการสอนหลายๆ แบบ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การสาธิต การอ่านเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง การสัมภาษณ์และการศึกษาจากแหล่งประโยชน์ต่างๆ การศึกษาวิจัยและอื่นๆ

8. ครูจำเป็นต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ทักษะในการสอน ซึ่งอาจจะให้มีการประชุม แบบปฏิบัติการการประชุมสัมมนา หรือการประชุมแบบปรึกษาหารือเกี่ยวกับการสอนเรื่องนี้ เมื่อผ่านการอบรมจะมีใบวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรให้ เพื่อให้การสอนของครูน่าเชื่อถือและมีมาตรฐานที่ดี

เฟรดลุนด์ (Fredlund 1984:20) ได้กล่าวถึงมรณศึกษาในโรงเรียนว่าเป็นการเตรียมเด็กสำหรับชีวิตและความตาย ความตายซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นแน่นอนในชีวิตการศึกษา เรื่องความตายนี้อาจสอนทั้งที่บ้านและที่วัด แต่พบว่าที่บ้านหลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงเรื่องความตาย และเด็กส่วนมากก็ไม่ไปวัดกัน ดังนั้นแน่นอนที่สุดว่าการเรียนรู้ถึงเรื่องความตายนี้อาจจะเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่ต้องให้ความรู้และการพัฒนาหลักสูตร ต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ให้มาก เพราะมีความสำคัญมากมายในความจริงในเรื่องนี้ การทำให้เด็กพูด การทำให้เด็กเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การทำให้เด็กคิด และการที่ครูสามารถทำให้เด็กชายหรือหญิงสามารถเผชิญกับความตายที่เกิดขึ้นกับคนที่เขารักได้ จะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจได้ดี เพราะเด็กต้องเติบโตในสังคม จะต้องแก่ และตาย

คิง (King 1987:242) กล่าวถึง มรณศึกษาว่าไม่ใช่การเรียนเพื่อจะไม่ใช่มีการตาย แต่ความตายคือความจริง ความรู้สึกนี้จึงยากต่อการปรับความรู้สึกระยะหนึ่งทุกคนที่ยังมีชีวิตอยู่ต้องรับรู้หรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องของความตายแทบทั้งสิ้น เรื่องของความตายและภาวะใกล้ตาย (Death and Dying) เป็นเรื่องที่นักศึกษาสนใจอยากศึกษา เพราะเป็นเรื่องของมนุษย์ทุกคนต้องเผชิญ ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในมหาวิทยาลัยของนิวยอร์ก มีการจัดหลักสูตรเป็นวิชาให้เลือกเรียนตามความสนใจ สามารถลงทะเบียนเรียนได้ในวิชาความตายและภาวะใกล้ตาย (Death and Dying) ผู้เรียนจะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 19-75 ปี วิชานี้สังกัดอยู่ในวิชาชีววิทยา เรื่องสัตววิทยา (Zoology) โดยมีเป้าหมายของหลักสูตรว่า

1. เพื่อให้มีการนำเสนอและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความตายและการตาย
2. เพื่อให้ให้นักศึกษาได้แสดงออกถึงความนึกคิดความรู้สึกของเขาต่อเรื่องความตาย

จากการศึกษาโดยการทดสอบ พบว่า นักศึกษามีความนึกคิดที่ลึกซึ้งในเรื่องของชีวิต เป็นเรื่องที่มีความหมายต่อการดำเนินชีวิต กิจกรรมหลายๆ อย่างช่วยให้นักศึกษาเข้าใจและมองเห็นภาพพจน์ของเรื่องความตาย เข้าใจชีวิตตนเองดีขึ้น ขณะที่หลายคนไม่เคยรู้และไม่ยอมรับความจริง ไม่กล้าพูดว่าทำไมจะต้องตาย การตายเป็นเรื่องไม่ยุติธรรม ไม่ยอมรับความจริงบางอย่าง กล่าวโทษสิ่งต่างๆ โดยไม่ยอมศึกษาถึงความไม่แน่นอนของชีวิตโดยเฉพาะเรื่องของการความตาย อย่างไรก็ตามการสอนวิชานี้เมื่อนักศึกษาได้ศึกษา จะมีกิจกรรมสำรวจต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจและมีความรู้สึกต่อเรื่องนี้อย่างยอมรับว่าเป็นเรื่อง เรื่องหนึ่งในหลายๆ เรื่องของชีวิตที่ต้องเผชิญ แม้เรื่องนี้จะเป็นฉากสุดท้ายของชีวิต แต่ควรต้องศึกษาเรียนรู้

ในประเทศไทยยังไม่มีการจัดการเรียนการสอนมรณศึกษาในโรงเรียน ซึ่ง สุริย์จันทร์โกลี (2525:39) ได้ทำให้เหตุผลถึงการที่ประเทศไทยยังไม่มีการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

"วิชาการด้านการแพทย์ การสาธารณสุข และวงการศึกษอื่นๆ ต่างมุ่งค้นคว้าวิจัยแสวงหาความรู้กันอย่างจริงจังเกี่ยวกับคน มีการศึกษาดูแลเอาใจใส่ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของชีวิต โปรแกรมสุขศึกษาได้ดำเนินงานตั้งแต่คู่สมรสจะแต่งงาน ควรจะปฏิบัติตนอย่างไร เช่น การตรวจเลือด การให้สุขศึกษาระหว่างมารดาตั้งครรภ์ ช่วงก่อนคลอดและหลังคลอด ตลอดจนการเลี้ยงดูทารกในช่วงวัยต่างๆ เรื่อยไปจนกระทั่งถึงวัยสูงอายุก็มีกิจกรรมสุขศึกษาที่ทำอย่างจริงจังมากมาย แต่งานสุขศึกษายังไม่ไปถึงปลายของชีวิต วาระสุดท้ายหรือจุดจบของชีวิตเรายังขาดการทำความเข้าใจ การเตรียมตัวก่อนตายผู้เขียนขอเรียกว่า มรณศึกษา (Death Education) เหตุผลที่เราไม่ได้จัดโปรแกรมสุขศึกษาในเรื่องนี้หรือไม่มีการพูดถึงอาจจะ เป็นเพราะว่าไม่มีใครต้องการจะให้วาระสุดท้ายของชีวิตมาถึง"

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนมรณศึกษาในประเทศไทย พบว่าไม่มีผู้ใดทำไว้ แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตายอยู่บ้างดังต่อไปนี้

จากการศึกษาของ กรรณิการ์ วิจิตรสุนันท์ (2518: ก-ข) เรื่อง "ความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาลต่อผู้ป่วยใกล้ตาย" โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาที่เคยให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย กับนักศึกษาที่ยังไม่เคยให้การพยาบาลมาก่อน สรุปผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่ของทั้งสองกลุ่ม มีความรู้สึกว่าจะไม่มีความมั่นใจในการให้การพยาบาลโดยให้เหตุผลที่สำคัญ คือ ยังไม่มีประสบการณ์และขาดการฝึกหัดการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจและขาดความรู้ที่จะนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ นักศึกษาทั้งสองกลุ่ม เกือบทั้งหมดมีความเห็นว่ายังมีความรู้เกี่ยวกับความตายและการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายไม่เพียงพอ และคิดว่ามีความจำเป็นต้องเรียนรู้จิตวิทยาของผู้ป่วยใกล้ตาย และเห็นด้วยกับการที่นักศึกษาต้องมีประสบการณ์ในการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย เพื่อเป็นการเตรียมจิตใจของนักศึกษาให้พร้อมที่จะ เผชิญกับผู้ป่วยที่ใกล้ตาย และช่วยให้มีความมั่นใจในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะไว้ว่า วิธีที่จะช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาพยาบาลมีความสามารถในการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย นักศึกษาควรได้ฝึกปฏิบัติการให้การพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายมากขึ้น ฝึกการใช้เครื่องมือช่วยเหลือผู้ป่วย มีการสอนภาคทฤษฎีเพิ่มมากขึ้นในหลักสูตร และมีการเตรียมจิตใจของนักศึกษาให้พร้อมและยอมรับความจริงเกี่ยวกับความตาย

บงกช พึ่งพุทธาภิรักษ์ (2521:35-36) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับการตายและความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตาย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาระดับความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตาย และเปรียบเทียบความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตายระหว่างกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ นักศึกษาพยาบาล พยาบาล นิสิตนักศึกษา และครู กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 332 คน ผลการวิจัยพบว่า ระดับความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตายของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและของแต่ละกลุ่มอาชีพอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ และนักศึกษาพยาบาล พยาบาล นิสิตนักศึกษา และครู มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตายไม่แตกต่างกัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับการตายกับความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตายของกลุ่ม ตัวอย่างทั้งหมดไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นิภา ปวีณ เกียรติคุณ (2529:ก-ข) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับความตายและภาวะใกล้ตาย กับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายของนักศึกษาพยาบาล ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ในการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายและทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย เปรียบเทียบทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายระหว่างนักศึกษาพยาบาลที่มีระดับชั้นเรียน และ

ประสบการณ์ในการพยาบาลต่างกัน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในชีวิตเกี่ยวกับความตายความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย กับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตาย ตัวอย่างของประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นนักศึกษาพยาบาลในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 476 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเชื่อเกี่ยวกับความตายตามหลักพุทธศาสนา พบว่านักศึกษาพยาบาลกลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่งเชื่อว่า คนเราตายแล้วย่อมสูญไปเลย ที่เหลือเป็นกลุ่มที่ตอบว่า คนเราตายแล้วย่อมเกิดขึ้นอีกในชาติหน้า และไม่ทราบในสัดส่วนเท่าๆ กัน สามในสี่เชื่อว่าการระลึกถึงความตายมีประโยชน์ทำให้ไม่ประมาทและควรสร้างสมแต่ความดีไว้เสมอ และมากกว่าสามในสี่คิดว่าการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยจะทำให้ได้รับผลตอบแทนในทางที่ดี และการทำบุญคือการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม

2. ประสบการณ์ในชีวิตเกี่ยวกับความตายของนักศึกษาพยาบาลกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายอย่างมีนัยสำคัญ

3. นักศึกษาพยาบาลปีที่ 3 ที่มีประสบการณ์ในการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายต่างกับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ

4. นักศึกษาพยาบาลปีที่ 3 ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี และทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายอย่างมีนัยสำคัญ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

รูบลีและยาร์เบอร์ (Ruble and Yarber 1983:412-415) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "จำนวนคาบในการสอนมรณศึกษาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เรื่องความตาย" (Instructional Units of Death Education: The Impact of Amount of Classroom Time on Changes in Death Attitudes) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาจำนวนคาบในการสอนมรณศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เหมาะสม ที่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติเรื่องความตายได้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่ลงทะเบียนเรียนวิชาเกี่ยวกับสุขภาพ จำนวน 76 คน เป็นการศึกษาแบบทดลองแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 มีจำนวน 31 คน ได้รับการสอนมรณศึกษา 3 คาบในภาคเรียน (1 สัปดาห์) กลุ่มที่ 2 มีจำนวน 23 คน ได้รับการสอนมรณศึกษา 6 คาบในภาคเรียน (2 สัปดาห์) และกลุ่มที่ 3 มีจำนวน 22 คน

ได้รับการสอนมรณศึกษา 9 คาบในภาคเรียน (3 สัปดาห์) ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนมรณศึกษา 9 คาบในภาคเรียน (3 สัปดาห์) มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเรื่องความตายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บัลค (Balk 1983:14-17) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ผลจากการตายของพี่หรือน้องที่มีต่อเด็กวัยรุ่นสาว" (Effects of Sibling Death on Teenagers) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปฏิกิริยาการเศร้าโศกเสียใจ และการเข้าใจในเรื่องความตาย กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นที่พี่หรือน้องตายในช่วงเวลาเฉลี่ย 23.6 เดือน จำนวน 33 คน ผลการวิจัยพบว่า ปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความเศร้าโศกเสียใจ มีผลต่อการนอนหลับ การรับประทานอาหาร ความถี่ของการคิดถึงผู้ตาย การทำงานในโรงเรียนและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ นอกจากนั้นยังพบว่า ปฏิกิริยาความเศร้าเสียใจและการเข้าใจรับรู้ในเรื่องความตายในกลุ่มอายุ 14-16 ปี กับกลุ่มอายุ 17-19 ปี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มอลนาร์-สติคเกิล (Molnar-Stickels 1985:234-236) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ผลของหน่วยการสอนสรุปวิชามรณศึกษาที่มีต่อทัศนคติเรื่องความตายของผู้ที่จะเป็นครูประถมศึกษา" (Effect of a Brief Instructional Unit in Death Education on the Death Attitudes of Prospective Elementary School Teachers) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรครูประถมศึกษาเป็นการศึกษาแบบทดลองแบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ไม่ได้รับการบำบัดกลุ่มที่ 1 มีจำนวน 67 คน กลุ่มที่ไม่ได้รับการบำบัดกลุ่มที่ 2 มีจำนวน 89 คนและกลุ่มทดลองมีจำนวน 76 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ได้รับการสอนสรุปวิชามรณศึกษามีความกลัวในเรื่องความตายน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสอนสรุปวิชามรณศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสามารถอภิปรายเรื่องความตายกับเด็กนักเรียนได้อย่างสบาย

ไรซ์ (Rice 1988:1981-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "หน้าที่และความรับผิดชอบของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่รอบนอกเมือง ที่มีต่อการสอนมรณศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา" (A Study of the Commitment of Elementary School Educator of a Large Suburban School System to Death Education in the Elementary Schools) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหน้าที่และความรับผิดชอบของครูผู้สอนมรณศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์เป็นบางกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า จากแบบสอบถามครูผู้สอนร้อยละ 37 เห็นด้วยว่าโรงเรียนประถมศึกษาควรจะสอนมรณศึกษาร้อยละ 62 ของผู้สอนมีความปรารถนาที่จะช่วยพัฒนาหลักสูตรมรณศึกษา และร้อยละ 40 ของผู้สอน

ปรารถนาที่จะสอนมรณศึกษา ส่วนผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สอนส่วนใหญ่ปรารถนาในการที่จะพัฒนาหลักสูตรและการสอนวิชามรณศึกษาด้วยเช่นกัน จากผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนไม่ควรสอนมรณศึกษา จนกว่าครูในโรงเรียนจะรู้สึกว่าการสอนและอยากสอน

มาร์ติน (Martin 1988:2835-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ผลการเรียนมรณศึกษาต่อการปรับระดับความรู้สึกสูญเสียเนื่องจากความตาย" (The Effect of Death Education on Adjustment to Loss) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการเรียนมรณศึกษาต่อการปรับระดับความรู้สึกสูญเสียเนื่องจากความตาย กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา จำนวน 271 คน ผลการวิจัยพบว่า การเรียนมรณศึกษาไม่มีผลต่อการปรับระดับความรู้สึกสูญเสียเนื่องจากความตายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุปผลวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับมรณศึกษา พบว่าวิชามรณศึกษาจะช่วยสนับสนุนในเรื่องสุขภาพจิตและวิชามรณศึกษามีเนื้อหาสาระละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาทางด้านกายภาพ กฏหมาย สังคมวิทยา จิตวิทยา ศาสนา วิทยาศาสตร์ชีวภาพ ฯลฯ คุณสมบัติของครูที่สอนวิชามรณศึกษาควรมีได้แก่ การเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความตาย การมีความรู้ในเรื่องการตายและมรณศึกษา นอกจากนี้ยังมีบุคคลหลายอาชีพในชุมชนที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมการสอนมรณศึกษาได้ เช่น หนายความ แพทย์ พระหรือนักบวช นักจิตวิทยา พนักงานพิธีศพ เป็นต้น แต่ปัจจุบันยังไม่มีมีการเปิดการเรียนการสอนมรณศึกษาในประเทศไทย

จากผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดศึกษาเรื่องมรณศึกษาโดยตรง มีแต่งานวิจัยเกี่ยวกับความวิตกกังวลเกี่ยวกับความตาย และความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับความตาย และภาวะใกล้ตายกับทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งพบว่า ระดับความวิตกกังวลเกี่ยวกับความตายของนักศึกษาพยาบาล พยาบาล นิสิตนักศึกษา และครู อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ นักศึกษาพยาบาลที่มีประสบการณ์ในการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายต่างกันมีทัศนคติต่อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ และนักศึกษาพยาบาลมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหัวข้อการพยาบาลผู้ป่วยใกล้ตายอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี

ส่วนงานวิจัยในต่างประเทศ ได้มีงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมรณศึกษาทั้งในระดับอุดมศึกษาและประถมศึกษา พบว่า การสอนมรณศึกษาจำนวน 9 คาบ ในภาคเรียน (3 สัปดาห์) ในระดับอุดมศึกษา มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเรื่องความตาย แต่การเรียน

มรณศึกษาในระดับอุดมศึกษาไม่มีผลต่อการปรับความรู้สึกสูญเสียเนื่องจากความตาย ส่วนในระดับประถมศึกษา ครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาปรารถนาที่จะให้มีการพัฒนาหลักสูตรและการสอนมรณศึกษา และปรารถนาที่จะสอนมรณศึกษาในระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต ปฏิกริยาความเศร้าโศกเสียใจในเด็กวัยหนุ่มสาวที่มีพี่น้องตาย จะมีผลต่อการนอนหลับ การทำงานและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยทำให้ทราบว่าการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความตายหรือมรณศึกษา เป็นเรื่องที่ยังไม่มีใครทำการศึกษาวิจัยมาก่อนในประเทศไทย ด้วยเหตุนี้การศึกษาวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อมรณศึกษา" จะทำให้ทราบความคิดเห็นของนักเรียนอื่น เป็นประโยชน์ เพื่อจะเป็นแนวทางต่อไปในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนมรณศึกษาต่อไป